

White paper

Betaald is betaald, toch?

Beroepsorganisatie
Nederlandse Ontwerpers

Opdrachtgevers verkeren nog wel eens in de veronderstelling dat het ontwerp waar ze voor betaald hebben, helemaal van hun is en dat ze dat vrij kunnen gebruiken en toepassen. Dat kan soms tot vervelende discussies leiden. De ontwerper en opdrachtgever kunnen lijnrecht tegenover elkaar komen te staan: de ontwerper beroept zich op een beperkte licentie die is verstrekt, de opdrachtgever roept dat hij eigenaar is van het ontwerp. In deze white paper praktische tips om dit te voorkomen.

Uit de praktijk

Een paar voorbeelden, direct uit de praktijk van BNO-leden:

- Je hebt in opdracht de bewegwijzering voor een bepaald museum ontworpen, maar enige tijd later kom je erachter dat de bewegwijzering ook in een ander museum wordt gebruikt.
- Je ontwerpt de huisstijl en inrichting van een nieuwe lunchroom. Het gaat zo goed met de lunchroom dat in verschillende andere locaties nieuwe vestigingen worden geopend, met toepassing van jouw ontwerpen.
- Op verzoek heb je een logo ontworpen voor een eenmalig evenement. Vervolgens zie je dat de opdrachtgever dit logo gebruikt voor zijn algehele bedrijfsvoering.
- Een door jouw gemaakte illustratie voor een boek verschijnt ineens op allerlei merchandising.

In al deze gevallen is sprake van beperkt en vervolgens van ruimer gebruik. Het zal van de oorspronkelijke afspraken afhangen wie gelijk heeft: de ontwerper, die de nieuwe toepassing had willen doen en/of een extra vergoeding wil, of de opdrachtgever, die het ontwerp onbeperkt wil kunnen gebruiken. Discussies ontstaan als niet vooraf nagedacht is over gebruik en er niets op papier staat.

Ontwerper is auteursrechtrechthebbende

Wettelijk is het zo geregeld dat de ontwerper als maker van het ontwerp in beginsel de auteursrechten daarop heeft. Daarmee kan hij aan anderen (lees: de opdrachtgever) toestemming geven het ontwerp te gebruiken, een licentie. Aan dat gebruik kunnen voorwaarden worden gesteld: het gebruiksrecht kan beperkt zijn, in tijd, in toepassing, in oplages etc. en het kan verbonden zijn aan het betalen van een vergoeding. De klant betaalt dus niet voor de eigendom, maar voor een gebruiksrecht. De auteursrechten en de (bron)bestanden zijn van de ontwerper.

Voor een licentie hoeft niet per se een schriftelijke overeenkomst gesloten te worden. Hierdoor kan er verschil van mening ontstaan over de omvang van het gebruiksrecht. Dat kun je uiteraard voorkomen door vooraf met je opdrachtgever niet alleen het ontwerp zelf, maar ook de toepassingsmogelijkheden daarvan te bespreken. Interpretatieproblemen kun je vervolgens voorkomen door je afspraken zo veel mogelijk duidelijk en schriftelijk vast te leggen. Dat kan natuurlijk ook een afspraak zijn dat de klant wel alle gebruiksrechten, of wellicht zelfs alle auteursrechten krijgt.

Een auteursrechtoverdracht, waarbij de opdrachtgever de auteursrechthebbende is, moet overigens wél altijd schriftelijk plaatsvinden. Als dat niet is gebeurd, liggen de rechten (enkele uitzonderingen daargelaten) nog steeds bij de ontwerper en heeft de opdrachtgever

in principe alleen het recht om het ontwerp te gebruiken voor het doel waarvoor het in aanvang werd ontworpen..

Algemene Voorwaarden

Als je de Algemene Voorwaarden van de BNO gebruikt, is bepaald dat de opdrachtgever in beginsel een exclusieve licentie heeft verkregen tot het gebruik van het ontwerp overeenkomstig de bij de opdracht overeengekomen bestemming. De mogelijkheid van een overdracht van auteursrechten wordt in de voorwaarden ook genoemd, maar dat moet uitdrukkelijk schriftelijk overeengekomen worden. Zijn er over de bestemming geen afspraken gemaakt, dan blijft de licentieverlening beperkt tot dat gebruik van het ontwerp, waarvoor op het moment van het verstrekken van de opdracht vaststaande voornemens bestonden. Deze voornemens dienen aantoonbaar voor het sluiten van de overeenkomst aan de ontwerper bekend te zijn gemaakt.

Dat betekent dat in de hiervoor genoemde voorbeelden de ontwerper zich met een beroep op de Algemene Voorwaarden kan verzetten tegen ruimer gebruik, als de voornemens daarvoor niet aantoonbaar voor het sluiten van de overeenkomst kenbaar waren. Aanknopingspunten hiervoor kunnen gevonden worden in bijvoorbeeld de briefing, de omschrijving van de opdracht in de offerte en/of de opdrachtbevestiging, maar ook in correspondentie, zoals e-mails of gespreksverslagen.

Geen afspraken

Als de Algemene Voorwaarden niet van toepassing zijn (omdat ze niet of niet tijdig, dat wil zeggen vóór het sluiten van de overeenkomst zijn overhandigd), en er bovendien geen (schriftelijke) afspraken zijn, dan zal gekeken moeten worden naar alle omstandigheden van het geval. De uitkomst is lang niet altijd te voorspellen; deze zal onder meer afhangen van de bedoelingen die partijen bij het aangaan van de overeenkomst hadden en de vergoedingen die zijn betaald. Als bijvoorbeeld in verhouding een zeer ruime vergoeding is betaald, zou daaruit afgeleid kunnen worden, of had de opdrachtgever erop mogen vertrouwen, dat er een onbeperkt, exclusief gebruiksrecht is verstrekt. In dat geval zal de ontwerper zich niet tegen het ruimere gebruik mogen verzetten, en geen recht hebben op een aanvullende vergoeding.

Redelijkheid

In sommige gevallen kan het onredelijk zijn als een ontwerper zich alsnog in een later stadium beroept op een beperking in de verstrekte licentie. Stel dat een logo niet voor een specifiek evenement is ontworpen zoals in het hiervoor genoemde voorbeeld, maar in het kader van een nieuwe huisstijl, bestaande uit briefpapier, visitekaartjes, brochures, etc. Gebruik op een website kan daar dan ook onder vallen, , ook al staat het niet expliciet in de briefing/opdrachtbevestiging vermeld. Maar mag hij het ook gebruiken voor T-shirts, of bekertjes? En maakt het dan nog uit of dat voor intern gebruik binnen zijn bedrijf is of voor commerciële verkoop in de winkel? Dit soort vragen is vaak niet eenvoudig te beantwoorden.

Het verdient daarom altijd de voorkeur om het gebruik en de toepassingsmogelijkheden zo veel mogelijk i) vooraf te bedenken, ii) te bespreken, iii) schriftelijk vast te leggen en bovendien iv) de Algemene Voorwaarden van de BNO van toepassing te verklaren. Zonder dat zal het van de feitelijke omstandigheden afhangen wat de rechten van de ontwerper en de opdrachtgever zijn en is de uitkomst onzeker.
